

The balance of interests – base for the relations between center and region in the modern country

Loretta Parashkevova¹

Балансът на интереси – основа за отношенията между центъра и региона в съвременната държава

Лоретта Парашкевова¹

Abstract. The aim of the study is to comment some patterns of expression in the balance of interests between center and region in the modern country.

Keywords: country, region, balance, interests, cooperation, conflicts.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Трудно е да се игнорира политическата емансипация на регионите в съвременния свят. Регионите все по-често се превръщат в непосредствени участници в политическия процес, като се стремят да повлияят на държавната политика. Развитието на регионалното самосъзнание и неговото превръщане в мощен политически фактор кара държавата да търси баланс в отношенията „център-регион”. Факторът на силовата принуда, асимилацията, потискането на местната идентичност, широко използвани при създаване на централизираните държави постепенно отива в миналото. Съвременната държава търси компромиси между общодържавните и регионалните интереси, а не се стреми да потиска последните. Анализът на баланса на интереси между центъра и регионите в държавата е цел на настоящата статия.

III. ОТНОШЕНИЯТА ЦЕНТЪР-РЕГИОН В ДЪРЖАВАТА

Политическата емансипация на регионите инициира процес на децентрализация, при който регионите получават по-голяма автономия срещу отказа си от сецесия, запазване на единството на държавата и спазването на нейните правила. Развитието на процеса на регионализация изисква системен подход при конституиране на отношенията център-региони. Центърът представлява подсистема за държавен контрол и управление. Тази подсистема има своите перспективи – цялост на държавната територия и осигуряване на единна държавна политика. Тя се стреми да създаде йерархия от политико-географски управленски равнища и да осигури тяхната субординация и координация.

От друга страна, територията е подсистема за осигуряване на регионалния интерес. Нейните императиви са самостоятелно решаване на местните въпроси. За тази цел тя се стреми към създаване на управленска автономия, на политическо подпространство, независимо по определени

параметри от центъра. По такъв начин процесите на регионализация и децентрализация на съвременната държава налагат спазването на интересите и на двете страни – центъра и регионите в съвременната държава.

III.1 Принципът на баланса на интересите и баланса на силите: сравнителен анализ

Днес расте броят на теоретици и практики, които споделят концепцията за баланса на интереси. Важна нейна особеност е универсалността – принципът на баланса на интереси може да се прилага във всяка сфера на сътрудничество и като средство за решаване на конфликти. В този смисъл взаимоотношенията между „центъра” и „регионите” в съвременната държава, разбира се, не са изключение.

Според автора, принципът на баланса на интересите е по-конструктивен в сравнение с принципа на *баланса на силите*. Концепцията на баланса на силите се асоциира главно с представителите на школата на политическия реализъм. В изследванията на *H. Bull (X. Бал)* [4], *H. Morgenthau (X. Моргентхай)* [6] и др. силата се разглежда като важен фактор за регулиране взаимоотношенията между два субекта (държави, фирми, граждани). Държавите, според реалистите, са главните действащи лица в световната политика, главните *актори* на международната сцена, които преследват собствени интереси, често несъвпадащи с интересите на другите. Конфликтът на интереси може да доведе до война, защото в съобществото от държави (за разлика от съобществото на граждани в конкретна страна) присъства елемент на анархия, защото не съществува *върховна държава*, която би установила еднакви за всички правила на играта и би наказвала за тяхното неизпълнение.

При това обстоятелство силата (може да означава и власт) става необходимо условие за утвърждаването на държавата в света. Силата обикновено се разбира като „...способност единия актьор да накара другите да направят нещо, което те в противен случаи никога не биха сторили (при това с цената на приемливи за актора разходи)” [1].

Макар че реалистите отдават голямо значение на силата във военен смисъл, те я разглеждат и в по-широк план, като

¹ Лоретта Парашкевова, доцент, доктор, Стопански факултет – Варненски свободен университет “Черноризец Храбър”, катедра “Администрация и управление”, Варна, 9007, к.к. Чайка, сл.тел.: 052 359573, fax: 052 359573, e-mail: loretta_parashkevova@abv.bg.

включват в нея много други фактори – идеологически, културни и т.н. За *H. Morgenthau (X. Моргентай) силата е съвкупност от всички възможности, притежавани от политическия субект за удовлетворяване на неговите интереси* [6]. Смисълът на баланса на силите се свежда до равновесие на силовите характеристики на няколко държави: когато някоя държава започва да увеличава своята сила едностранно, другите държави са принудени да образуват съюз, за да възстановят нарушения баланс. Същото се отнася и до взаимоотношенията между „центъра“ и „регионите“ в една държава.

Важно е да се отбележи, че балансът на интереси се различава от баланса на сили по редица характеристики. *Първо*, в дадения случай се балансират не силовите ресурси, а интересите, които могат да се определят като стимули за целенасочена дейност, възникващи в резултат на осъзнаване на възникнали потребности. *Второ*, средство за достигане на баланса в условията на конфликт е не нарастването на силата на „противника“, а търсенето на взаимноприемлив компромис с цената на определени отстъпки. *Трето*, балансът на интереси представлява по-конструктивен начин за разрешаване (предотвратяване) на конфликтни ситуации, защото той предлага взаимно отчитане интересите на всички страни, което позволява да се избегне гигантското разходване на човешки, времеви и материални ресурси. Това прави изхода от конфликта по-мирен, а последващите действия на страните по-предсказуеми един за друг.

Балансът в отношенията „център-региони“ зависи от развитието на центробежните и центростремителни сили. Центробежните процеси определят равнището на развитие на регионалните интереси, потребности и амбиции. Най-значимият фактор е равнището на развитие на политико-културната идентичност. Тук от значение са историята на региона и неговата етнокултурна специфика, чието превръщане в актуален политически фактор зависи от равнището на политизация на въпроса и наличието на политическо движение, което смята, че културната специфика на региона е необходимо и достатъчно условие за неговата автономизация. Центробежна роля играе и значението на територията, дефинирано от демографски и икономически параметри, нейното икономико-демографско тегло.

Центростремителните сили се противопоставят на центробежните. Регионът има възможност да избира, кое е по-важно – автономия (крайният вариант е независимост) или регулиране на отношенията с центъра при взаимноприемливи условия. В полза на последния вариант говорят такива центростремителни фактори, като политическа стабилност на центъра, неговата готовност за компромис с териториите и икономическото благополучие на държавата като цяло. При това държавата разработва система от институти и технологии, спомагащи укрепването на единството, консолидацията на териториите, понижаване на контрастността.

За по-детайлен анализ на същността на баланса на интереси ще бъде анализирана природата на конфликта при взаимоотношенията между „центъра“ и „регионите“.

II.2. Модел на сътрудничество на Akoff (Акофф) и Емери (Емери)

В математическия модел предложен от изследователите *R. Akoff (P. Акофф)* и *F. Emery (Ф. Емери)* [2] са описани три състояния на взаимодействие на субектите *A* и *B* – сътрудничество, конфликт и независимост.

Нека $(E_{VA}B)$ - очакваната относителна ценност на избраната от *A* ситуация, когато в нея присъства *B*, а $(E_{VA}B')$ -същата ценност, но в отсъствието на *B*. Тогава:

ако $(E_{VA}B) > (E_{VA}B')$, то *B* сътрудничи с *A*;

ако $(E_{VA}B) < (E_{VA}B')$, то *B* е в конфликт с *A*;

ако $(E_{VA}B) = (E_{VA}B')$, то *A* е независимо от *B*.

В математическия модел предложен от изследователите *R. Akoff (P. Акофф)* и *F. Emery (Ф. Емери)* [2] са описани три състояния на взаимодействие на субектите *A* и *B* – сътрудничество, конфликт и независимост.

По такъв начин може да се твърди, че:

- *B* сътрудничи с *A*, ако присъствието на *B* повишава очакваната ценност на състоянието *A* (т.е присъствието на партньора подобрява показателите на дейността на даден субект в сравнение с неговото обособено положение);
- *B* е в конфликт с *A*, ако присъствието на *B* намалява тази ценност (т.е присъствието на партньора влошава показателите за дейността на дадения субект в сравнение с неговото обособено функциониране);
- *A* е независимо от *B*, ако присъствието *B* никак не влияе на очакваната относителна ценност за *A*.

Отчитайки високата степен на абстрактност на математическото моделиране на взаимоотношенията между субектите, може да се предположи, че то в някаква степен дава основание за методологически значими изводи, в частност, за това че наличието или отсъствието на конфликтна ситуация във взаимоотношенията между социалните партньори (в това число икономически партньори) се детерминира главно от взаимното влияние на партньорите върху резултатите от дейността.

В този модел (очевидно е, че поради спецификата на обекта на моделиране и голямата значимост за математиците необходимостта *релевно* да се представят различията между *конфликт* и *сътрудничество* в сравнение с определяне *оттенъците* на тези явления) акцентът е поставен върху противопоставянето между конфликта и сътрудничеството като два начина на взаимодействие и под сътрудничество се разбира фактически само успешно, взаимноизгодно за двете страни взаимодействие. В традиционния смисъл сътрудничеството може да притежава множество характеристики, в това число да включва в себе си някакъв конфликтен потенциал (противоречията практически са неизбежни при каквото и да се сътрудничество), и някаква вероятност за *неутралитет* (страните освен че си сътрудничат често остават автономни субекти с интереси, които никак не се влияят от областите на сътрудничество).

Затова изглежда логично твърдението, че моделът на сътрудничество на *R. Akoff (P. Акофф)* и *F. Emery (Ф. Емери)* е модел за целесъобразно сътрудничество. От тук следва изводът, че за критерий на целесъобразност (политическа и/или икономическа) на сътрудничество може да се счита възможността всеки субект да получи (политическа, икономическа и/или друга) полза (ефект), по-голяма, отколкото, ако действа *самостоятелно*.

II.3. Същност на категорията на баланса от интереси и критерия балансираност

Достигането на всеки от участниците на по-високи успехи, отколкото при самостоятелното развитие, се признава в днешно време за най-важна цел на сътрудничеството. Ако това условие не се изпълнява, то според модела на *R. Akoff (P. Акофф)* и *F. Emery (Ф. Емери)* съществува или независимост на интересите или конфликт на интереси на взаимодействащите страни. Ситуация, когато присъствието на единия партньор намалява ценността на състоянието за другия партньор, фактически означава, че реализацията на интересите на единия партньор възпрепятства реализацията на интересите на другия партньор.

Под *конфликт* на икономическите партньори, по такъв начин, следва да се разбира такъв характер на отношенията между тях, при който резултатите от дейността поне на единия партньор стават по-лоши в сравнение с резултатите при неговото самостоятелно функциониране, поради засягане на интересите му от страна на другия партньор. С други думи, състоянието на конфликт при отношенията между икономическите партньори е признак за икономическа нецелесъобразност на тяхното сътрудничество от позициите поне на една от взаимодействащите страни.

Балансът на интереси в най-общ план може да се разбира като отсъствие на конфликт на интереси. При това запазването на баланса на интереси не е задължително, за да се реализират напълно интересите на двете страни; главно е тяхното взаимодействие да отговаря на критерия за икономическа целесъобразност. С отчитане на тези характеристики на взаимоотношенията, балансът на интереси се представя, като такъв характер на взаимодействието между двете страни, при който всеки от партньорите счита своето участие в това взаимодействие за икономически целесъобразно, т.е. степента на удовлетворяване на неговите интереси или е равна на 100%, или е различна от 100%, но по-висока от прогнозираната от него степен на удовлетвореност на неговия интерес при обособено функциониране. От тук следва, че за критерий за балансираност на интересите на партньорите може да се счита икономическата целесъобразност на тяхното сътрудничество.

II.4 Конфликт на интереси и варианти за неговото разрешаване

Интересите, подлежащи на балансиране при организация и функциониране на сътрудничество между центъра и регионите в държавата са различни. Мениджърите трябва да отчитат многообразието от центрострежителни фактори (фиг. 1).

Конфликтът на интереси е възможен фактически във всички сфери на взаимодействие на партньорите и на всеки етап от развитие на отношенията.

Първо, конфликти между участниците в сътрудничеството (център и регион). Тези конфликти могат да бъдат в следните области:

- Политическа (например, относно статуса на региона, степента му на самостоятелност, и др.).
- Икономическа (например, регионите може да виждат нерационални моменти в политиката за стимулиране на предприемаческата дейност).
- Инфраструктура (например, кой е отговорен за изграждането ѝ и коя я финансира).
- Образование (например, кой е отговорен за изграждането на образователната система и коя я финансира) и др.

Второ, конфликти между централната власт и местното самоуправление относно степента на автономия на региона. На практика във всяка държава действат механизми за намеса, разработени в различна степен и прилагани, обикновено, не много често от централната власт:

- Санкции, подразбиращи уволнение на избрания губернатор или разпускане на легислатурата (Австрия)
- Механизми за натиск върху регионалните власти. Например, в Германия централната власт има право да използва принуда, ако провинцията не изпълни федералните си задължения.

- Норми за субординация между федералната и регионалната власти. Най-логични са използваните от редица държави форми на отговорност на регионалните власти пред централните.
- Специални институти за контрол върху действието на властите.

Претенциите от страната на региона могат да се свеждат до показване на неговата “недобросъвестност”, изразяваща се в неподчинение на централната власт, участието му в дейност, противоречаща на интересите на политическата, икономическата и екологическата безопасност на държавата.

Трето, конфликт между центъра и регионите, свързан с осигуряване на участието на регионите в управлението на държавата.

Четвърто, конфликти между центъра и региона по повод отношението на региона към други региони (например, държавата им предоставя по-големи права, като повишава техния статус и/или го закрепва, включително и, конституционално). Тези процеси водят до асиметрия на държавата, която регионите, обикновено, подкрепят, ако това отговаря на техните интереси, но и се противопоставят, когато това е в интерес на държавата или на други региони.

На равнище предприятие решението на проблемите в голяма степен зависи от усилията на управленските звена, които формулират и контролират изпълнението на съответните стратегически и тактически постановки. Но спецификата на отношенията между малките и големите предприятия като икономически феномен поражда редица сложности в управлението им. Например, именно тук е особено актуален проблема за хармонизация на деловите култури на партньорите.

Според автора, основната сложност при балансиране интересите на партньорите е коректния сравнителен анализ на приоритета на баланса на интересите пред другите начини за прекратяване на конфликта във всеки конкретен случай. В зависимост от големината на изискуемите за компромисно решение отстъпки, а също намиращите се в разпореждане на страните ресурси, участниците могат да изберат стратегия на поведение водеща до балансиране на интересите по пътя на отстъпките. По този начин може да бъде избрана стратегия или за достигане на максимум в създадената ситуация или отказ от сътрудничество. Оценката на съществуващите варианти на поведение включва:

- Правилно количествено изразяване на конфликтните интереси (в крайна сметка каквито и да е интереси на икономическите партньори носят в себе си някакъв икономически зародиш).
- Правилна оценка на собствените материални и нематериални ресурси – *влиятелността* на всеки от участниците в сътрудничеството може да се оценява не само според неговата мощ, но и отчитайки *полезността*, влагана от тях при сътрудничеството.
- Прецизен сравнителен анализ на съществуващите варианти на поведение, в частност оценка на това, превишава ли предполагаемата изгода от реализация баланса на интереси очакваните разходи по неговото достигане.

От това доколко качествено ще бъдат изпълнени тези задачи, зависи и способността на партньорите правилно да използват критерия за балансираност на интересите.

Фиг. 1 Основни субекти на макро- и микросредата, в която се осъществява взаимодействието между малките и големите предприятия

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като заключение може да се каже, че балансът на отношенията между центъра и регионите определя състоянието на държавата. Ефективността на координацията и субординацията при широка автономия на регионите позволява осигуряването на единството и дори самото съществуване на държавата. Силата на държавата като субект на световната политика се определя не от това, дали тя е децентрализирана (понякога това се възприема като аморфност), а доколко ефективно тя може да осигури баланс между императивните интереси и на центъра, и на регионите, и, съответно, доколко държавната власт се отклонява от своите цели, за да решава вътрешни проблеми. Пробивът в системата води до нейното разпадане, загуба на територии.

Минималното изискване към съвременната демократична държава е да осигури баланс в отношенията си с регионите на база на местното самоуправление. Локалното политико-географско равнище в лицето на региона задължително трябва да притежава политически свободи, защото точно там получават своето развитие непосредствените интереси на гражданите, обединени местни общности. Затова моделът на съвременната унитарна държава предполага, че централизирания контрол се съчетава с развито местно самоуправление. Независимо, че центърът има достатъчно власт (обикновено) принудително да си осигуряват съдействието на регионите, налагането на сила във взаимоотношенията едва ли може да се счита за оптимална стратегия. Тя отвлеча вниманието и ресурсите на двете страни от решаването на проблеми (важни само за тях), иницира играта на амбиции, отправяне на заплахи,

понякога довежда до пълно изтощение на едната (или двете) страни.

Конструктивни са ориентацията на партньора към воденето на взаимноизгоден диалог, готовност да се проявява гъвкавост в постоянно еволюиращата система на техните взаимоотношения.

В същност, ние сме свидетели на едно постоянно утвърждаване на една нова парадигма в политико-икономическите отношения – парадигмата на баланса на интереси. Според нас, нейното развитие, трябва да протича в рамките на междудисциплинарния подход при обединяване на усилията на политици, икономисти, юристи, социолози и математици.

Литература:

1. Дробот Г. Противоречия и баланс сил в международных отношениях – Социально политические науки, 1991, №2, с. 99.
2. Сперанский В. Конфликтная ситуация и инцидент. – Социально-политический журнал, 1995, №5, с. 140.
3. Туровский Р. Основы и перспективы региональных политических исследований – Полис, 2001, №1, с. 138-156.
4. Bull H. The Anarshical Society: a Study of Order in World Politics, London and Basingstoke: Macmillan, 1977.
5. Keohane R., Nye J. Power and Independence: World Politics in Transition.-Boston and Toronto: Little, Brown and Company, 1977, p.11.
6. Morgenthau H. Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace: 4-th ed., New York: Knopf, 1967.